

Covjeku nije dano da o svim stvarima što se oko njega bzbjavu do kraja povede računa niti da iz njih izažne suštinu koja bi bila pravovaljana i vrijedna. On to nije u stanju ili ako jest onda tek posve djelomično i u smislu koji se poklapa s njegovim licnim naklonostima. Slika stvarnosti koju u sebi ima i stvara nužno je samo parcialna, kao što je parcialan i relativan priziv kojim je verificira. Ali dano mu je nesto drugo: da se s usvojenim slikama i pojmovima ne složi, da ih mijenja i stvara nove u kojima će se njegov životni stav potpunije projicirati, projicirajući opet teck djelomično opću realnost. I tako za objektivni sud u stvari ničega ne može biti što bi bilo objektivno, kao što ničega nemože što to ne bilo. Dakle, ni objektivnog suda nema.

No, ne možemo u svim našim životnim okolnostima, najrazličitijim, ne priznati upravo te najrazličitije relacije od kojih u krajnjoj liniji sve zavisi i po kojima se svako kretanje ravna: bilo pasivno, bilo aktivno, bilo pozitivno, bilo negativno, bilo na mrtvoj tački i u krugu, bilo naprijed. Ali ipak jedno izbjiga *naprjed*, nije važno za koliko vremena, ni za koliki opseg, ni za koliki domet. U jednom momenatu ovo zaista može biti apsolutno na prijet. A svijest o tome može biti zasnovana opet na određenim relacijama koje su, ma kako relativno, ipak u istoj mjeri naprijed.

Ništa nije bez korijena, ništa što postoji ili što je postojalo ne može se ponijeti bez toga, pa nemamo koraka koji nije zasnovan, koji nije razložan i onda kad je upravan. A osvijestiti se o tom razlogu ne uspijewamo uvijek u prvi čas, što i nije lako. Obično to nastupa za većinu poslije čina, a tek za sasvim mali dio u njegovom jetku.

Od čega to zavisi, ta sposobnost i moć da se kazaljka vremena pomakne naprijed i da se vrijeme koje ona pokazuje jasno očita. Odgovor bi na to bio preopširan i vjerojatno ništa ne bi kazao. Ali covjeku, senzibilnom covjeku, koji nije gluhi za ono što najneprimjetnije u zraku titra dovoljno su i neke sasvim neznatne, to jest neosjećene, odnosno još ne posvećene indicije. Bez obzira na to što bi svaki prešli i prevazišli splet vlastitih relacija u kojima su ukotijevani nužno reči i morali reći svoje DA. I ne samo to, mogli bi punom pažnjom i punom svijesti učiniti sve da to DA što u navodnicima negdje lebdi učine posve stvarnim i prisutnim. Posve životnim i svakidašnjim. Ali povijest se covjekova zadovoljava na njime i u navodnicima kad

NOVE TENDENCIJE

drukčije ne može, jer bez toga životom. Baš o njemu i ne treba može. Tako nastaje umjetnost zboroga je ona umjetna, otuda njeni vječni hipotetični.

Ova bi izložba najmanje trebala biti povod da se tako nešto kaže. Dapaće, suština je njenih htijenja upravljanja u potpunom zaboravu i odbacivanju takvih razmišljanja. Ta se htijenja oslanjaju i pozivaju na spoznaje vrlo jasne, vrlo pouzdane i reklo bi se nove: spoznaje o drugoj mogućnosti umjetnosti, o širem njenom vidiku i drukčijoj njenoj sasvima. Umjetnosti što je najmanje, najmanje moguće umjetna i najviše moguće stvarna. Najmanje moguće bijeg, zataščavanje, zaobilazeњe, nadoknada, „izdignuti svijet“, isplaćenje duga, doziv i ovlaštenje neostvarenog, a u najvećoj mogućoj mjeri suprotno: ostvarenje, stvarna radost za sve,daleke vizije općeg učešća na tako mogućem a još tako neostvarljivom životu, najmanje imaginarna, samim rukama dozvana i učinjena stvarnost, opće moguća stvarnost — ideja dobrostana umjetnosti i, dakle, opet umjetnosti.

U izjavama ovih mladih ljudi možemo pročitati, ako to već ne znamo iz njihovih djela, da znaju što hoće. Bez buke oni najavljuju moguće covjekovo djelo, i u iskrama njegovim u njihovim djelima ono sjajno istinom bez patosa. Lomljiv je, iskriven i već mrtav svaki stav koji u njima ne može vidjeti tu vjeru što zrači

životom. Baš o njemu i ne treba voditi računa, ako se želi vidjeti čisto i u daljinu koja još nije sadašnjost a koja se u sadašnjošću začinje.

Cini mi se, koliko je god ova egzaltacija, jednog možda posve subjektivnog dojma ili uvjerenja beskorisna i isprazna, isto toliko je isprazno i nicišmu korisno statistički, činovnički i ocjenjuvački pisati o čemu se na toj izložbi radi. Jer ništa se zdravo na zdravu klicu ne može oglušiti i svaka riječ utvrdi u nju je tek prividna pratriva. U stvarnim rezervama vitalnosti i prirodnog dora ona ne može ostatiti bez odjeka, makar trenutačnog, čiji efekat ne može sasvim promašiti.

Ali ipak da kažem koju riječ koja će biti i za upućene i za ne-upućene, jer među njima je ovdje posve neznatna razlika, ma koliko da se i sam od nje ustručavam zbog unaprijed vidljive ne-preciznosti.

Sve što se tu može vidjeti tek je jednoum općem duhu slično. Podudarnosti nisu ni u istom položaju ni u istom cilju već u istom stanju duha: izmjereniti ne raspon pa niti raspon uzdizanja, nego raspon moguće mjere. Sve su metode nove, svaki se privratio onog što drugi dosad nije imao u ruci i pokušavao time potvrditi ne sebe, ne svoju predodžbu, ne svoj moral, ne svoju vrijednost, ni svoje pitanje nego samu stvar, njeno svojstvo-

ni i primarno ogledanje u potpunosti umjetnosti za umjetnost ju borbavljena dobro nas upozorava- li reljefi. Covjek bi morao raditi tek naknadno zna.

Najkreativnija, najizvornija i najpozadnjana doba probala su i otkivala tako nove stvari. Piero i Uccello tako su bez patosa, bez predstuda i bez preuvjerjenja pokusali čudo perspektive. Njihli Moreletov postupak, naoko bez strastan, isto tako pun duboke strasti i zmatnje iako sigurno znaju kako se odvija; ali neiscrpana je čarolija nove dimenzije s kojom je zavjero svoju pažnju i svoj um: nije nikakva magija po srijedi, ali magično se ne da istrijebiti iz realnosti svijeta i njegovih zakonika mako dokučivili: ni najnedostavniji zakon kvantitete ne može se jednoznačno precitati. Krajnja njegova dedukcija mogla bi biti i posve jasna matematska formula koja zato ne oduzima ništa čudu i ljepoti krištala. Moreletove strukture prošale su jedan novi smjer prostiranja koji je bezgraničan ne samo u površini nego njegova iluzorna površnost krije u sebi neizmjerniju dubinsku dimenziju. Dimenziju i dubinu po kojoj su nekoč sredile i po kojoj se sreduju zvijezde.

Zaista o kvantitetu stvari još uvek premao znamo. Ni kako se njihove vrijednosti u množini ponašaju za dojam cijeline. Ima jedan zakon koji je u njima sigurno bespriječoran i koji je ravnuđan da sve privide. Ako ga znamo mogući smo onda sa svime se poigrati a da naša akcija na to da laku ne izmjeni biti stvari. Te se filozofije covjek ne bi smio okaniti. A da je ona za-

boravljena dobro nas upozoravaju na *Talmanovi* kuglični crno-bijeli reljefi. Covjek bi morao raditi ono što ni u jednom slučaju ne može pogriješiti, što svakom hiru i svakom stanju može odoljeti. Mogli bismo se ponadati da je covjek našeg vremena tome bliju. Tako bi sa sobom on trebao upravljati!

Pričin je najčešći uzrok naših zala i najteže je s njime raščistiti. Prizivali smo često mistiku u formi koja nam je našu zburnost još više umnožavala i još nas više zavodila. Danas se pričin može rekonstruirati i prava je misija modernog covjeka da ga razgoljiva. Ali, titrati su covjekove duše tako fini da su, dok su zanosni naučni, i zablude neizbjegne. No, covjek neće prestati za njim težiti i neće počiniti zlo dok je osjetljiv i dok ga privlači njegova igra i njegov lirski smisao delikatnih eksponata mlađad *Julija Le Parca*.

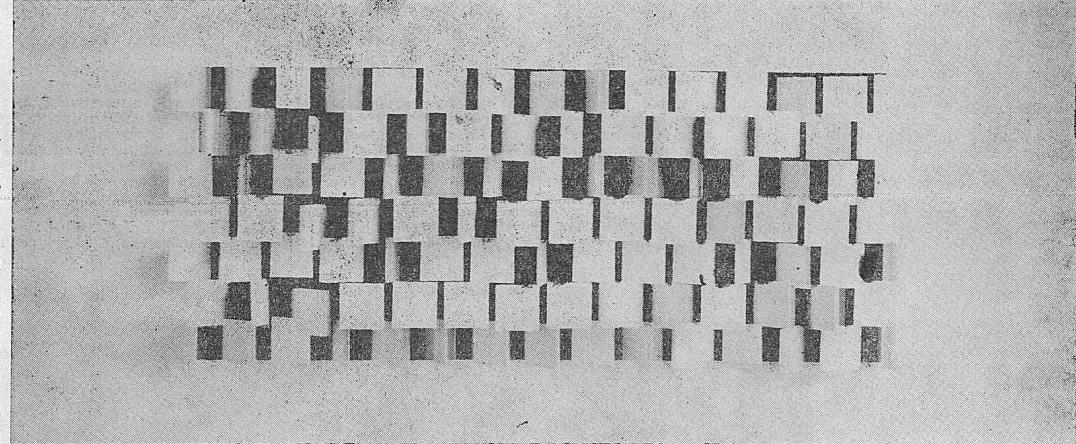
Najetičnije u covjeku bavi se svjetлом. Nasjublimiraju u njemu zakopljenje te tim najsjublimijim vidom materije. Ne može ne radovati činjenica da on postaje tako neiscrpna i dominantna tema nove umjetnosti. Najetičniji ljudi poklanjaju su joj svoju pažnju. Jedna nova skromnost u osnovi je mogućnosti da se ponovo otkrije imena čarolija i sjeć. Ne kazuju li to djebla mladog Padovalca *Tonja Coste*?

Nisam li naveo već dovoljno razloga zbog kojih se ovoj izložbi treba radovati?

Matko MEŠTROVIĆ

Julio le parc

verovatnost crnog jednakog belom

što u selu Bakar autobus stoji dva minuta, jer da stoji samo pet minuta, u tom selu, ostala bi moja duša.

II

Kad budem drevna varoš Zadar!
Oh, jedan pesnik bolestan jako
pliva pliva
ne shvatajući ništa!

Napisati knjigu o hrabrim svirepim gusarama koji su pljačkajući po Zadru poštedeli njegovo more i njegovo sunce. Hemskijski sastav morske vode patentiram evo, kao nadu za jednu poeziju.

Inteligentan materijal koji ovo piše (a ne zna da je to) je u njemu vlastite majke) i zaljubljen je u njenu malu neštašnu pametu decu, Brankicu i Snešku, kao pronalazak zvezda na zvezdu koja se sva pretvorila u svu svjetlost i pobegla na neko drugo nebo. (Radna napomena: čuvati se ovako opširnijim poređenjem).

U Zadru, neki vojnici vikali su za mnom dok sam plivao u susret svome talasu:

Pesniče, pesniče, šta će najzad biti sa nama.

III

Na Olimpu vatrica pева
dan se gasi
gonič mazgi mrtav leži
pejzaž krasí

(Kad budeš umirao, hoćeš li se setiti trenutaka kada si govorio u stihovima).

IV

O al smo rakove vinom pojili
o al smo ježeve dojili
o al smo madjarice štipali
o al smo bezobrazni ispalili

Odolmak iz jedne izgubljene i zaboravljene pesme. Nekad sam je znao napamet, i govoréći je, uvečnjavao sam intelektualce na srpskim drumovima. Svi moji naporci da je vaskrsnem ostali su bezuspje-

ni. Sećam se samo ta četiri stiha. Šteta svakako nije velika niti to može biti. Jaka pesma samu sebe od zaborava brani. Jednom izgorenja ona ne može umjeti i u tome se pesma razlikuje od čoveka mada joj je to u isto vreme i zajednička osobina sa čovekom. To se ja uzdam u jednu Einsteinovu lirsku hipotezu: budemo li se kretali brzinom svjetlosti moći ćemo da čujemo reči izgorene u istoriji (Homerov plak, Ciceronov govor, ljudavni grčak jedne Kleopatre u zanosu). I mnoge ptice naoružane Intelektom poletće za rečima. I to će postati strast kao sada filatelija. I neki amateri uhvatiće tu moju zaboravljenu pesmu koju sam nekad vikao na ulicama. I tadašnja štampa će objaviti: Obaveštavamo javnost (Vaj, moram da parafraziram, sebe iako je to sramota) AKO BUDA STAMPE AKO BUDA JAVNOSTI — da je u Ružićastom Predelu, 30000 svjetlosnih godina severno od Oriona uhvaćena jedna interesantna pesmica od nepoznatog autora (možda biča). Uhvaćena je baš u trenutku kad se spremala na neko svoje novo bekstvo. Ako razdaljinu Ružićastog Predela ponomožimo sa radioaktivnim zračenjem reči Rak, ispadu, sasvim jasno, da je taj pesničić živeo pre jedno sedam miliona svjetlosnih godina na onom bezimenom planetu magle a koji se nekad zvao Zemlja (ako je verovati poštakoj hemiji) i bio poznat u svoje doba kao travogacki centar svemira. Sami pesma nema nikakve umjetničke vrednosti, ali, za nas je interesantna zbog toga što je u svoje vreme govorena vrlo bučno pa je zahvaljujući tome izvanredno istražila na svom zračnom putovanju: tako smo je ulovili neostećeno.

Jos jedan primer da je postojala ljubav u ljudskoj dobi.

V

Kad budem kad budem kad budem!
(Kad ne budem!)
Kad budem ova maslina (kojoj u srcu
poskok spava da kontrolu vrši
ko u Split ulazi)
jedna Nemica vrlo plava
toliko plava da joj se i poskok umiljava

tu će da spava
i tu će da se svlači
i tu će (oh) bez stida da se ljubi:
Ima li efikasne borbe protiv fašizma
ima li veči dokaza čovečnosti.

U Dubrovniku, bože, ne učini da koji grešan, od rođenja slep, progleda — svojim hudišem sramćim — ko u Dubrovniku prvi put svet vidi taj mora umjeti od uzbuđenja. Dragi bože, kad kome daješ vid ne uzmaj mi život.

U Dubrovniku, jedno leto proveo sam pust zaljubljen izgnani i neutešni. Upoznaoh se tada sa mirisom mora. Usijanu kamenitu obalu privijao sam a svoje rane kao melem. Na talasima na zvezdama na klupama u sobama u ježevim državama po starim zamkovima u zenici Ivana Gundulića u zemljii u vazduhu svuda su se ljubili i samo ljubili, mladići i devojke (obećanja zakletva šapati), muževi sa svojim ženama (grubo jednostavno), mladići i žene čiji su muževi na putu po Evropi (pohlepno i strasno, kada je smak sveta) — celo leto sam morao bežati od takvih priroza i plakao sam često roneći na dno mora.

Dubrovničke, bio si mi gorak.

Ali ovog leta na suncu na mesecini u vodi i vazduhu u zemicama Ivana Gundulića pa čak i na stenopisima jedne stare crkve po čak i u kabini za prevladjenje tada vrlo željno i žurno) pa ako hoćete i u starom gradskom časovniku i u tramvaju i kad smo hoteli i kad smo morali, svuda i uvek — imao sam u naruci jednu lepu ljubav, jedno zategnutu vatreno iškusu dote, kome sam verovao i verujem sve sem da može putovati od Sarajeva do Zagreba bez ljubavi. O lepo li je imati dragu iz koje izdajstvo zrati.

Dubrovničke, bio si mi gorak.

Sad ako hoću da uporedim te dva Dubrovnika, moram da poverim: Onaj usamljenički raspeta, bolni Dubrovnik, bliži mi je srcu i mlijici u sećanju. Mladići, ništa lepše od tih samotnih patničkih letovanja, jer tada postoji náda u neko bolje, veselije letu. A ja, čemu sad se nadam?

Branislav PETROVIĆ